

כְּשֵׁאוֹר דּוֹלֵק בְּחִלּוֹנֶיךָ
 הוּא שֶׁר לְתוֹךְ הַחֹשֶׁךְ
 וּמֵן הַשּׁוֹרָה הָאֲפֵלָה
 גְּבוּהַ כְּזֹמֵר מְאֻזֵּן לוֹ
 הָאֵהוֹב שֶׁלֹּא קִיָּם
 וְנִפְשׁוֹ מִשְׁתַּקַּקֶּת וְנִפְשׁוֹ מִתְּפַלְשֶׁת
 וְכָל הַבְּגָדִים שֶׁתִּפְרֹ
 וְכָל הַבְּגָדִים שֶׁיִּתְפַּרֵּר
 לֹא יִסְתִּירוּ
 אֶת הַבֶּטֶן הַבּוֹכָה בְּתוֹכָם
 לֹא יִסְתִּירוּ
 אֶת הַיָּד הַעֲדוּיָה הַמִּתְּפַתֶּלֶת
 מִתְחַנֶּנֶת
 אֶל הַפָּנִים הַמִּשְׁתַּקַּקֶּת
 אֶל הָעֵינַיִם הַחֲלֻמוֹנִיּוֹת
 לֹא יִסְתִּירוּ
 אֶת הַרְגָּלִים הָאֲרָכּוֹת וְאֶת הַחֲבוּי בִּינֵיהֶן
 כְּגוֹזֵל רֶעִב
 וְהֵרֶף שֶׁל בֶּשֶׂר מִבְּשָׂרוֹ
 וְהֵרֶף שֶׁל עֵצִים מִעֵצָמִיו
 וְהֵרֶף שֶׁל עֵץ דַּעַת
 נִתְּנוּ טוֹב וְרַע
 וְרַע
 אֶל נְהַר הַבְּדִידוֹת הַגְּדוּלָה
 לְבִטְלָה

משורר אמצע הלילה

על הספר "באישון ליל נצח" של דוד (ניאו) בוחבוט

הילה פיוטית, מהסוג הטוב והמעודן ביותר, מהלכת על שיריו של המשורר
 דוד ניאו בוחבוט. השירים גסים, כואבים, לעיתים מלוכלכים אפילו, אלא
 שהם מלאים באותה עדינות שרק לעיתים נדירות מאוד נתקלים בה בשירה.
 הם גדושים במילים בעלות משמעות גדולה. מילים מהסוג שמומלץ למשורר
 להימנע מהן. מילים שהן מלכודת. אלא שבוחבוט מצליח לפלס את דרכו
 ביניהן באצילות ובגוף זקוף. משוררים רבים אוהבים להשתמש במילים גדולות,
 דרמטיות. הם בטוחים שבעזרת מילים כאלה יצליחו לטעון את השירים שלהם
 במשמעות נשגבת. הם ישתמשו במילים מסולסלות כמו "ניחוח" או "אופף"
 במקום להתרכז במעשה האמנותי עצמו – להעלות ריח מסוים, ריח של ממש,
 באפו של הקורא. אלא שדוד ניאו בוחבוט אינו משורר סתם. דוד, בוחבוט,
 ניאו – הוא משורר. הוא אינו פוסע בדרכים צפויים מראש, והוא מצליח לעשות
 שימוש בכל המילים שברשותו ובה בעת לשמור על שירתו נטולת זיוף. שיריו
 מלאים במלאכים, בשטנים, בשדים, באלוהים, בגאולה, בשמים, בכוכבים.
 במילים גדולות. בנהרות איתנים של משמעות.

אישונים כבדים

אָנִי עֲלוּל לְהִבָּלַע
 אֶל תוֹךְ אִישׁוֹנִים כְּבָדִים,
 צָבַע עוֹ שֶׁל גְּאֻלָּה.

רִיסִים דְּקִים חוֹרְקִים כְּמוֹ דָלֶת
 בְּחֶדֶר הַיְלָדִים.

גָּבֵר מְזַרְיַע אִשָּׁה (הִיא נוֹבֶלֶת),
 גָּבֵר מְזַרְיַע בְּמַדִּים,
 וְרַעוֹן נוֹלָד וְעוֹד אֶלֶף

נְדִים
בְּמִים רְדוּדִים.

אֲנִי עֲלוּל לְהִבְלַע
אֶל תּוֹךְ אִישׁוֹנִים כְּבָדִים.
מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם
גְּעוּגוּעַ
בְּרִידִים.

השיר "אישונים כבדים", מהשירים הבולטים ביותר בספר, הוא שיר שלא נראה כמותו בשירה העברית. בשפה קולחת ופשוטה הוא מפלח את לב הקורא. אי אפשר לקרוא את השיר הזה ולא לחוש בפחד האוחז בגוף הרך. אי אפשר שלא לשמוע את הזיון החזק, היצרי, האפל, המחרמן והמטריד שמתרחש בחדר הסמוך. אי אפשר להתמסר לשורות האלה בלי להתגעגע בעצמך, געוגע אין-סופי, לאה ומרפה איברים, מגרה ומסמר שערות, בלי להזדקר ולהתרפות – כמו שרק שימוש בסמים מסוימים, והחרדה והציפייה והחשש והשנאה הנלווים לו, יכולים לעורר באדם. את התחושות האלה מחוללת חריזה בעלת מראה מרושל (כבדים-ילדים-מדיים-נדודים-וכו'), שהיא בעצם מלאכת מחשבת אמנותית. עובדה. השיר הזה טעון במוזיקה שאי אפשר להסבירה במילים, והוא מציג לראווה דימויים מיוחדים. ריסים שנפתחים כמו דלת בחדר ילדים – לורקה בעצמו, המאסטר הגדול בעל הדימויים המתפתלים, לא היה מתבייש בדימוי חי כל כך. ואמנם, משורות השיר הזה אפשר לדלות משמעות עמוקה אף יותר. רציני לכתוב שהשיר הזה הוא בעצם שיר ארספואטי. אלא שזה לא נכון. הוא עוסק בתהליך ראשוני אפילו יותר. אני קורא את השיר הזה כתעודה, יחידה במינה, לתהליך חינוכו העצמי של משורר. כיצד הופך משורר ל-משורר?

בספר מתי פרק 6 בברית החדשה אומר ישוע: "נר הגוף העין ואם-עיןך תמימה כלא-גופך יאור: ואם-עיןך רעה כלא-גופך יחשך ואם יחשך האור אשר בקרבהך מה-רב החשך". לא רק ה"אישונים" של בוחבוט הזכירו לי את המשפט הזה. באסתטיקה של בוחבוט יש אלמנטים נוצריים באופן כללי. לא מדובר בהשפעות המזרח אירופיות שהשירה העברית מלאה בהן מראשית המודרנה, או בהדרגה רנסנס, וגם לא בדרמה הקתולית-בארוקית הנהדרת שאנו זוכים לראות לאחרונה בסצנת השירה המקומית. האסתטיקה שבאה לידי ביטוי אצל בוחבוט יש בה אלמנט ראשוני, גם – זו אסתטיקה ביזנטית. בוחבוט הוא משורר של קטקומבות. תהום נוראה מצפה לאדם שיאבד את האור אשר בקרבו. אך האם

אובדן כזה יכול להיות חלק מתהליך המוביל אל עבר הגאולה דווקא? האם הניסיון של המשורר להעמיק בתוך תוכי נפשו, באישוני עצמו, ובאמצעות אותה ההעמקה, המלווה בכתיבה עיקשת, להיגאל כמשורר – האם התהליך הזה עלול להסתיים בחידלון?

דוד ניאו בוחבוט הוא משורר-חווה. במודע או שלא במודע הוא פוסע בשבילים מסוכנים שהכשירו משוררי העבר. משורר בולט שצעד בשבילים כאלה, ואף תיעד את מסעותיו הרוחניים במכתבים, בשירים וברשימות עוצרי נשימה, היה ארתור רמבו. היום ממרחק הזמן אנחנו יכולים להביט לאחור ולצפות בו, ובמשוררים ספורים נוספים, מדרדרים את עצמם אל תהומות נוראיים כחלק מניסיון ללמד את נפשם שיעור. הם מנסים למצות את כל הרעלים, להיות כל האנשים שעל פני כדור הארץ, להרגיל את האישונים שלהם בכול, להיגאל. בוחבוט הוא משורר מסוג כזה. הוא "מטפח" את נפש המשורר שלו, מכשיר אותה, מלכלכך אותה, מאלף אותה, מדרדר אותה, ממצה את כל הדברים האנושיים, הבלתי אנושיים, הפיזיים, השמימיים – כדי להתעלות. אך בשונה מרמבו למשל, בוחבוט אינו נעשה משורר באמצעות החוויה. אדרבה, נדמה שהוא מאמן את נפשו דווקא על ידי הימנעות מחוויה, התרחקות מגורל מסוים. בוחבוט לוקח את הכרזתו המהפכנית של רמבו – Je est un autre! – ומהפך אותה: "עד שאיזכר שאין דבר שהוא אני".

זבובי טרדה

נְתַחֲסְלוּ זְבוּבֵי טְרֵדָה בְּמַחֵי כֶּף יָד.
הֵיךְ, הֵיךְ! כִּמָּה פְּשוּט לְשַׁקֵּט בְּנַחַת.
אוּלֵי אוּכַל כֶּךָ גַם אֲנִי
לְבַל אֲמַעַד
לְהַמְחִיץ כְּמוֹ זְבוּב עֲלוּב
בְּמַחֵי כֶּף יָד.

אֲצַא עֲכָשׂוּ אֶל הַכְּרָמִים, אֶל הַתְּפָרְחֹת
אֲשֶׁב עַל סֵלַע שֵׁיזְכֹּר אֶת יְשֻׁבְנֵי.
וְאֶעֱבֹר בְּיַהֲרָה מִפֶּח אֶל פֶּחַת
עַד שֶׁאֲזַכֵּר שֶׁאֵין דָּבָר שֶׁהוּא אֲנִי.
הֵיךְ, הֵיךְ! לְעַד אֲשׁוּב עַל צְעָדֵי.

הַיָּדָה, הַיָּדָד! עַד שְׁאֵמֵר לְצַעֵד: דִּי.

נדירים הם המשוררים האלה המסננים את נפשם שוב ושוב במסגרת הצפופה שהרכיבו לעצמם בתודעתם. לעיתים קרובות התהליך הזה כרוך גם בברירה של מילים, בגיבושה של שפת השירה. ספר הביכורים הזה הוא הזדמנות להתחקות על השייף שעברה שפתו של בוחבוט. זו שפה ייחודית בתכלית, וניכר שהיא שואבת את מקורותיה ממחוזות שונים, וביניהם כאלה שעוד לא מוצו עד תום בשירה העברית – הפיוט העתיק, הרחוב, העברית הכנענית. שפתו אינה שפה של אף משורר אחר. במקרים רבים ספר השירים הראשון של משורר מזכיר במידת מה את המשוררים שהוא מעריץ ומהם למד. ובאמת, אין אמנות גדולה יותר מהיכולת להעתיק ממאסטר מבלי להתפס. בסופו של דבר משוררים רבים מבטאים את אותם הסודות שוב ושוב, ואין הכרח שיאמצו לעצמם סגנון חדש כדי לעשות זאת. אף על פי כן מדי פעם מבליח לעולם קול חדש ומרענן. ולעיתים נדירות אף יותר נולד משורר שמרחיב את גבולותיה של השירה. משורר כזה מבטא "סוד" שמעולם לא נתגלה. כך למשל עשה אלן גינזברג ב-"Footnote to howl". ואף הספר הזה מכיל הבטחה כזאת, לפחות לקוראי שירה עברית. שכן יש בו ביטוי אסתטי ראשוני, יחיד, למצבים אשר טרם התנסו בהם.

[...]

לְצֵאת עֶכְשָׁו. לְצֵאת עֶכְשָׁו. הַדְּחַף מְרִטָּט.
אֲמִי תְּלוּיָה כְּמַת עַל גּוֹף אֲמִי בְּנֶשֶׂא הַחֲטָא
אֶל הַרְקִיעִים. אֶךְ לֹא מְלֶאךְ –
הִיא נֶפֶשׁ חֲטָא.

כָּל רִיק בְּהַ רְקֻבּוֹן, וְכָל
נְשִׁימוֹתֶיהָ פִּיתָ.

(מתוך "פצע אם")

היכן קראנו דבר כזה? האם נתקלנו בפיאטה הפוכה כזאת?

בוחבוט, כאמור, נמנה עם אותם משוררים־חוזים. משוררים אלה זוכים לבסוף

במבט מיומן כל כך, עד כי הם מסוגלים לפלח את אמצע הדברים. זכינו לבודדים כאלה בשירה העברית. ואף זה נס של ממש. הבולטים שבהם אורי צבי גרינברג ו"אמצע הזמנים" שלו; דורי מנור ו"אמצע הבשר" שלו. דוד ניאו בוחבוט הוא המשורר המפענח את הלילה. הוא שרוי באישון הלילה, לנצח. הוא המשורר של אמצע הלילה. משורר חדש בשירה העברית. וכזה אורבת לו סכנה. מה יארע אם ירחיק לכת מדי וייבלע בנפשו שלו? גבול דק מאוד מפריד בין הפיכחון המוחלט והשתיקה.

קשה להתעלם מכך שספר הביכורים הזה גדוש במופעים מיסטיים. אני מתכוון למילה מיסטיקה במשמעותה היוונית המקורית. המילה *μυστικός* ביוונית עתיקה, פירושה דבר מה סגור, חתום, סודי, נסתר. אותו דבר אשר למרבית האנשים אין גישה אליו. למשורר, לעומת זאת, יש מבט רנטגן. הוא מסוגל להביט בעד הדברים, והשירה היא הכלי שבאמצעותו מתאפשר לקהל הקוראים, לרגע יחיד, להתוודע אל הדברים שנמצאים מעבר לעולם הממשי של בני האדם. המילה מיסטיקה מופיעה פעמים רבות כשמתארים את טקסי המיסטריה, אותם טקסים מסתוריים אשר אין אנו יודעים עליהם רבות. אולם מעט הטקסטים והציורים ששרדו הספיקו כדי להצית את הדמיון האנושי במשך אלפי שנים. אפלה! זימה! שיכרון! מה מסעיר יותר מן המסתורין? ספר הביכורים הזה הוא הזמנה למיסטריה פרטית. והקורא – מובטח לו שיתעלה. אם רק יכרה אוזן יזכה בהצצה אל עולם שמימי שלעולם, ככל הנראה, לא יצליח לגלות בעצמו, ללא עזרתו של המשורר. אי אפשר שלא להקדיש תשומת לב מיוחדת למלאכים הפזורים בשורות רבות בספר. מלאכים הם בעלי טבע הפכפך. ככל שמרבים לחשוב עליהם, להביט בהם, להגות בהם – כך הם מתגלים בפניך יותר. כל מי שטייל באיטליה ודאי יודע זאת; לאן שלא תפנה את מבטך תיתקל במלאך. בפסל, בציור, בשם של רחוב, באריחים, במכסה הביוב המקרי שלפניך, בפניה של אישה הפוסעת לצידך ברחוב, בעננים, בחלומות. המלאכים נעשים חלק ממך ככל שהסביבה שלך מלאה בהם יותר. והמלאכים של בוחבוט, מופיעים כאילו כלאחר יד, בזמן שוטטות מקרית ברחוב יפואי. בין קיא של כלבים לשברי כוסות:

[...]

שׁוֹב נֶשֶׁק. חֶשֶׁךְ. רוּחַ מְוֹת יְפוֹאִית.
מְלֶאךְ עֵיף נְרָדִים, יוֹנָה קֶטְנָה מְכִיסוֹ
נֶשֶׁמֶטָה, מְפֹלַחַת בֵּין קֶצְוֹת הָעֶפְאִים.
זוֹנָה דְּקִיקָה מוֹכֶרֶת רְגָלִים, כּוֹס וְעוֹר.

ראש אדם שרוע בפנת רחוב מיזע.
היות שמעולם לא הייתי שרוע,
היות שלא פעם הייתי אדם -
אני מבין אותו רק למחצה.

(מתוך "חושך, זמן ונשק")

כדי להביא את עצמו למעמד של משורר, מעמד של אדם המסוגל לראות את האל-אנושי בתוך הסביבה האנושית, היה על בוחבוט לעבוד קשה. חזיונות, ואף מלאכים, אינם מתדפקים על דלתו של משורר. המשורר מאמן את נפשו עוד ועוד כדי להתעלות, כדי להיות מסוגל להבחין בדברים הנסתרים. כיצד? כל משורר ודרכו שלו. אך הדבר ניכר בשפה. המשורר בורר את שפתו, מנקה אותה, עושה אותה לנוירית. הוא תוהה על קנקנה של כל מילה ומילה, כמו מדיטטור בודהיסטי התוהה על כל מחשבה הצפה בנפשו, בגופו.

סריג

בלילות
נותן את עצמי למלאות
חשכה. כמו כרעים
תלושות מנוצות:
נפשי קרחה.

הדחף הזה להברא דוחף את עצמי אל עצמי. יש מצב
שאני בורר את מלותי היטב. יש מצב שאני משקר
את הרגעים שבהם אני לגמרי לא בורר, הייתי רוצה יותר
לספק לעצמי חבורים, כשהנפש נסחבת עלי כמו ילקוט
ובתוכו כל מה שאני צריך.

הייתי רוצה אולי להשליך
את הילקוט מהגזזתרה הגבוהה.
להשאיר אותו שם, תלוי
על עץ אלון בעמק האלה. ואז

ללמד עם הילדים לסרג
נפש חדשה.

המשורר, אין לו זמן לבזבוז. חייו קצרים. הוא מאיץ בנפשו להתמסר אל החוויה כדי להשלים את מהלך ההתעלות שלו. הוא צריך להיעשות אחד עם העולם. להבחין בנשימתן של הכנימות. לערער על צורתן של הנמלים. לעוות את העולם כמו צייר קוביזם מודרני, עד שהכול יאבד ולא ניתן יהיה לקשור רגע אחד לזמן או איש מסוים לחלל. הוא רווה את לשד החיים. מקלף שכבה-שכבה מעצמו ומתקדם אל עבר החופש. ולבסוף, חופשי מן העור, מהגוף, מהנפש עצמה, ואינו כבול עוד לשום צורה - המשורר מתעלה.

[...]

מלאך מציץ מעיניך: שבילים.
שבילים נוצצים בעיניך: מלאך
נוטל את גופי מנמנום שסרח
ודחק אותי כך להשלים.

(כנימות נושמות
נמלים מתעקמות
מתעקמות עד מות
החלל והזמן)

אני יתוש גרש-מעור.
אני עור גרש-מגוף.
אני גוף עוטה נפשי
צורות נושרות
אני
חפשי.

(מתוך "לוטף ברוחי את פלומת הפרחים")